

- Петрова Л. Е., Попова И. П. Маргинальность: Теорет. ракурс // Социс. — 1999. — № 12. — С. 132; Шульга П. Национальная и политическая маргинализация в условиях системного кризиса // Социология: теория, методы, маркетинг. — 2002. — № 1. — С. 5.
7. Попова И. П. Новые маргинальные группы в Российском обществе (теоретические аспекты исследования) // Социс. — 1999. — № 7. — С. 63.
8. Беляева Л. А. Маргинальность в современной России // Социс. — 2002. — № 4. — С. 151.
9. Амирова А. http://cvi.kz/old/text/Experts/Amirova_pub/Theorist_metod.html; Степанова П. Е. Маргинализация социокультурной ситуации постсоветского российского общества: Автореф. дис... канд. культурологии. — Краснодар, 2000.
10. Попова И. П. Вказ. праця. — С.63.
11. Атоян А. И. Социальная маргиналистика. О предпосылках нового междисциплинарного и культурно-исторического синтеза // Полис. — 1993. — № 6; Атоян А. И. Социомаргиналистика: Монография / Луган. ип-т внутр. дел. — Луганск, 1999.
12. Криминология / Под общ. ред. В. Э. Эминова. — М.: Инфра М-Норма, 1997. — С. 66.
13. Криминология / Под общ. ред. Ю. Ф. Квачи. — Ростов н/Д: Феникс, 2002. — С. 467–487.
14. Криминология: Учебник / Под ред. В. П. Кудрявцева и В. Э. Эминова. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Юристъ, 2005. — С. 401.
15. Черныш А. М., Черныш М. А. Маргиналы и маргинальная преступность. — К.: VIP, 2004. — 348 с.
16. Садков Е. В. Маргинальность и преступность // Социс. — 2000. — № 4. — С. 43–47.
17. Стремиллова О. В. Маргинальность как социальное определение // Актуальные проблемы современной науки. — 2003. — № 5. — С. 128.
18. Гилянский Я. Криминология: Курс лекций. — СПб.: Питер, 2002. — С. 162.
19. Черныш А. М., Черныш М. А. Вказ. праця. — С. 53.
20. Литвак О. М. Держава і злочинність: Монографія. — К.: Атіка, 2004. — С. 79–80.
21. Садков Е. В. Вказ. праця. — С. 44.

УДК 343.61

М. П. Коваль

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ВБИВСТВ ЗА КОРИСЛИВИМИ МОТИВАМИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Проблема кримінально-правової боротьби з корисливими вбивствами завжди знаходилася серед важливих тем у вітчизняній науці. Тільки за останні роки з цього приводу було підготовлено значну кількість монографічних досліджень та дисертаційних робіт С. Абельцева, В. Байкова, М. Валуйської, Т. Ісаєнкової, М. Короленко, С. Нафієва, О. Рікас, А. Стрельникова, В. Тройнина та ін. Проте питання необхідності залишення самостійної відповідальності за навмисне вбивство з корисливих мотивів в більшості робіт не висвітлювалося.

Між тим ця проблема має право на існування, особливо враховуючи значущість змін в динаміці кримінально-правових відносин, а також нове бачення політико-економічних процесів в сучасному суспільстві, їх відтворення в громадській думці та в законотворчій діяльності.

Можна припуститися до гіпотези, що криміналізація вбивств за корисливими мотивами як кваліфікованого виду вбивства залежить від ступеня розвитку приватно-правової сфери в суспільстві та історичних традицій.

Відомо, що поняття злочинного, злочину, злочинця обумовлені історично.

Злочинність формується суспільною думкою. Злочинності, власне, не існує, поки не існує реакції на неї з боку керуючої еліти. Криміналізація, що є результатом, а не двигуном соціальних змін, завжди уявляється необхідною через невідповідність правового регулювання соціально-економічних відносин станові суспільства.

Власне, сучасний процес криміналізації визначається цілою сукупністю факторів ідеологічного, політичного, системно-правового, соціально-психологічного, духовного характеру й опосередковується станом і закономірностями функціонування девіантної активності суб'єктів правовідносин на конкретно-історичному етапі розвитку конкретного суспільства, що належить до конкретної правової родини [1].

Наведене достатньо чітко проявляється при аналізі положень кримінального законодавства різних правових родин, який надається нижче (табл. 1).

Таблиця 1

Вбивство з корисливих мотивів: порівняльний аналіз

Кримінальні кодекси	Нормативне визначення	Примітки
<i>Континентальна правова сім'я</i>		
Іспанії [2]	Ст. 139. Спричинення смерті іншої людині... за платню, винагороду або за обіцянку	Вбивство з корисливих мотивів загалом не відокремлюється ані в привілейованому складі вбивства, ані серед обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність.
ФРН [3]	§ 211. Тяжке вбивство спричиняє той, хто вбиває людину... з корисливих спонукань...	Вбивство з корисливих мотивів є відокремленим різновидом вбивства з низьких спонукань. При цьому призначенні покарання враховуються мотиви і цілі правопорушника, погляди, що виявилися в діянні, та воля, що вплинула на скоєння діяння § 46.
Австрії [4]	§ 75. Тяжке вбивство спричиняє той, хто вбиває іншу людину	Враховуючи виключно цінність життя особи, усі склади вбивств за виключенням привілейованих віднесено до тяжких. Корисливі мотиви можуть бути віднесені до інших виключно обтяжуючих покарання обставин, поруч із расистськими, націоналістськими мотивами, проте це розсуд суду § 33.

Продовження табл. 1

Кримінальні кодекси	Нормативне визначення	Примітки
Швейцарії [5]	Ст. 112. Тяжке вбивство. Якщо особа діє особливо безсоромно, тобто її мотиви скоєння злочинного діяння, ціль злочинного діяння або вид виконання є особливо упречними...	Вбивство з корисливих мотивів загалом не відокремлюється ані в привілейованому складі вбивства, ані серед обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність. Проте серед обставин, які пом'якшують покарання, відокремлюється скоєння злочину у злигідному стані (ст. 64).
Франції [6]	Ст. 221-2. Навмисне вбивство з метою готування або полегшення скоєння якогось вчинку... Ст. 221-3. Навмисне вбивство, яке скоєне із заздалегідь усвідомленим умислом...	Вбивство з корисливих мотивів загалом не відокремлюється — кваліфіковані види вбивств пов'язані із окремими характеристиками потерпілих та заздалегідь усвідомленим умислом.
Данії [7]	§ 237. Будь-яка особа, яка вбиває іншу особу, визнається винною у вбивстві...	Відокремлено тільки привілейовані склади вбивств.
Швеції [8]	Гл. 3, ст. 1. Особа, яка лишає життя другу людину...	Відокремлено тільки привілейовані склади вбивств. Серед обставин, які обтяжують відповідальність, корисливі мотиви окремо не визначено (гл. 29, ст. 2).
Республіки Сан-Маріно [9]	Ст. 150. Вбивство підлягає покаранню...	Серед обставин, які обтяжують відповідальність у кваліфікованому складі вбивства корисливі мотиви окремо не визначено, проте визначено вбивство із заздалегідь усвідомленим умислом. Проте спрямованість дій винної особи на отримання доходу, прибутку або платежу в результаті скоєння іншого злочину визнається обтяжуючою обставиною (ст. 90).
Польщі [10]	Ст. 148. Хто скоєне вбивство людини...	Серед обставин, які обтяжують відповідальність у кваліфікованому складі вбивства, корисливі мотиви окремо не визначено, проте визначено вбивство у зв'язку із розбоям, а також в результаті мотивації, що заслуговує особливої осуди (ст. 148, ч.2).

Продовження табл. 1

Кримінальні кодекси	Нормативне визначення	Примітки
Латвійської Республіки [11]	Ст. 116. Навмисне протиправне спричинення смерті іншій особі (вбивство)...	Серед обставин, які обтяжують відповідальність у кваліфікованому складі вбивства, окремо визначено корисливі мотиви (ст. 117, п. 9) та визначено вбивство у зв'язку із розбоям (ст. 117, п. 6). Визначається також особливо кваліфіковане вбивство (ст. 118). Вчинення діяння із корисливих спонукань визначено серед обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність (ст. 48).
Литовської Республіки [12]	Ст. 129. Той, хто скоїв вбивство другої людини... — вбивство із корисливих спонукань (ч. 2 ст. 129 п. 9).	Вчинення діяння із корисливих спонукань визначено серед обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність (ст. 60). Проте серед обставин, які пом'якшують покарання, відокремлюється скоєння злочину у крайній тяжкому матеріальному чи іншому безпорадному стані (ст. 59).
Естонської Республіки [13]	Ст. 101. Навмисне вбивство... із корисливих спонукань...	Вчинення діяння із корисливих або інших низьких спонукань визначено серед обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність (ст. 38).
Республіки Болгарія [14]	Ст. 116, ч. 2. За вбивство... з корисливою метою...	Визначено мету, а не спонукання чи мотиви злочину.

Євразійська правова сім'я

Російської Федерації [15]	Ст. 105 ч. 2. Вбивство: з) із корисливих спонукань або за замовленням, а також поєднане із розбоям, вимаганням чи бандитизмом... м) з метою використання органів або тканин потерпілого...	Види вбивства з корисливих спонукань диверсифіковано у самій нормі.
Республіки Білорусь [16]	Ст. 139 ч. 2. Вбивство: 9) з метою отримання трансплантата або використання частин труп... 12) із корисливих спонукань або за замовленням, а також поєднане із розбоям, вимаганням чи бандитизмом.	Вчинення діяння із корисливих або інших низьких спонукань визначено серед обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність (ст. 64).

Продовження табл. 1

Кримінальні кодекси	Нормативне визначення	Примітки
Азербайджанської Республіки [17]	Ст. 120 ч. 2. Навмисне вбивство: 120.2.5. скоєне із корисливих спонукань, або на замовлення, а рівно з метою використання органів або тканин потерпілого; ...120.2.11. Поєднане із розбоем, вимаганням чи бандитизмом.	Вчинення діяння із корисливою метою або іншими низькими спонуканнями визначено серед обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність (ст. 61).
Грузії [18]	Ст. 109. Навмисне вбивство: и) із корисливих спонукань, або на замовлення; ...н) з метою пересадки або використання іншим чином органів, частин органів або тканин тіла жертви...	Мотиви і цілі діяння враховуються при призначенні покарання, проте їх оцінку та аналіз віддано на судовий розсуд
Республіки Армєнія [19]	Ст. 104 ч. 2. Вбивство: 8) із корисливих спонукань, на замовлення, а також поєднане із вимаганням, розбоем чи бандитизмом.	Вчинення діяння із корисливою метою не визначено серед обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність
Республіки Молдова [20]	Ст. 145 ч. 2. Вбивство: б) скоєне із корисливих спонукань; ч. 3. Вбивство: л) скоєне з метою вилучення та (або) використання або продажу органів або тканин потерпілого; ... м) скоєне на замовлення...	Вчинення діяння із корисливих спонукань визначено серед обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність (ст. 77)
Республіки Узбекистан [21]	Ст. 97 ч. 2. Навмисне вбивство при обставинах, що обтяжують: и) із корисливих спонукань; и) з метою отримання трансплантата або використання частин трупа...	Вчинення діяння із корисливих або інших низьких спонукань визначено серед обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність (ст. 56).
Республіки Таджикистан [22]	Ст. 104 ч. 2. Вбивство: к) із корисливих спонукань або на замовлення, а рівно поєднане із розбоем, вимаганням чи бандитизмом; о) з метою використання органів або тканин потерпілого...	Вчинення злочину із корисливих або інших низьких спонукань визначено серед обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність (ст. 62).
Республіки Казахстан [23]	Ст. 96, ч. 2. Вбивство: з) із корисливих спонукань або на замовлення, а рівно поєднане із розбоем, вимаганням чи бандитизмом; м) скоєне з метою використання органів або тканин потерпілого...	Вчинення злочину із корисливих спонукань не визначено серед обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність
Республіки Туркменістан [24]	Ст. 101, ч. 2. Навмисне вбивство: ...и) із корисливих спонукань, а рівно на замовлення...	Вчинення злочину із корисливих спонукань визначено серед обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність (ст. 58).

Закінчення табл. 1

Кримінальні кодекси	Нормативне визначення	Примітки
Республіки Киргизстан [25]	Ст. 97, ч. 2. Вбивство: ...9. із корисливих спонукань або на замовлення, а рівно поєднане із розбоям, вимаганням чи бандитизмом; ...12. з метою використання органів або тканин потерпілого...	Вчинення злочину із корисливих або інших низьких спонукань визначено серед обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність (ст. 55).
<i>Азіатська правова сім'я</i>		
КНР [26]	Ст. 232. Навмисне вбивство...	Вчинення злочину із корисливих або інших низьких спонукань не визначено серед обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність. Відповідальність за кваліфіковані та прості вбивства не диверсифіковано.
Японії [27]	Ст. 199. Той, хто вбив людину.	Вчинення злочину із корисливих або інших низьких спонукань не визначено серед обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність. Відповідальність за кваліфіковані та прості вбивства не диверсифіковано. Високий рівень судової дискреції при загальних правилах призначення покарання, які подібні КК ФРН.
<i>Сім'я звичаєвого права</i>		
Кримінальне законодавство Англії [28]	Навмисне вбивство, яке скоєне із заздалегідь усвідомленим умислом.	Вбивство з корисливих мотивів загалом не відокремлюється.
Кримінальне законодавство США [29]	Навмисне вбивство, яке скоєне із заздалегідь усвідомленим умислом.	Вбивство з корисливих мотивів загалом не відокремлюється.

Таким чином можна констатувати, що законодавство більшості країн континентальної Європи та похідне від них законодавство країн Азії, виходячи із принципу рівності громадян перед законом та особливої цінності життя людини, не відокремлюють вбивство з корисливих мотивів загалом — кваліфіковані види вбивств пов'язані із окремими характеристиками потерпілих та заздалегідь усвідомленим умислом.

Диверсифікація видів кваліфікованих вбивств в законодавстві євразійської правової сім'ї пов'язана із наступністю кримінального законодавства цих країн із законодавством радянського періоду, та, можливо, у майбутньому потребує певних змін з урахуванням пануючих у європейському кримінальному праві тенденцій.

Література

1. Туляков В. А., Полянский Е. Ю. Изменчивость криминализации и противодействие преступности // Актуальные проблемы политики. — О., 2004. — Вып. 20. — С. 308.
2. Уголовный кодекс Испании. — М.: Зерцало, 1998. — С. 51.
3. Уголовный кодекс ФРГ. — М.: Зерцало, 2000. — С. 127.
4. Уголовный кодекс Австрии. — М.: Зерцало, 2001. — С. 43.
5. Уголовный кодекс Швейцарии. — М.: Зерцало, 2000. — С. 45.
6. Уголовный кодекс Франции. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2002. — С. 170–171.
7. Уголовный кодекс Дании. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2001. — С. 183.
8. Уголовный кодекс Швеции. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2001. — С. 183.
9. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2002. — С. 119.
10. Уголовный кодекс Польши. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2001. — С. 125.
11. Уголовный кодекс Латвийской Республики. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2001. — С. 143.
12. Уголовный кодекс Литовской Республики. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2003. — С. 242.
13. Уголовный кодекс Эстонской Республики. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2001. — С. 107.
14. Уголовный кодекс Республики Болгария. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2001. — С. 298.
15. Уголовный кодекс Российской Федерации. — М.: Проспект, 2002. — С. 41.
16. Уголовный кодекс Республики Беларусь. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2001. — С. 213.
17. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2001. — С. 147.
18. Уголовный кодекс Грузии. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2001. — С. 166.
19. Уголовный кодекс Республики Армения // http://www.parliament.am/legislation.php?sel_show&ID_1349&lang_rus — 2а#2а
20. Уголовный кодекс Республики Молдова // Мониторинг Официал ал Р.Молдова № 128–129 от 13.09.2002.
21. Уголовный кодекс Республики Узбекистан. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2001. — С. 136–137.
22. Уголовный кодекс Республики Таджикистан. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2001. — С. 125–126.
23. Уголовный кодекс Республики Казахстан // Ведомости Парламента РК. — 1997. — № 15–16. — Ст. 211.
24. Уголовный кодекс Республики Туркменистан: Закон РТ от 12 июля 1997 г. № 222-1.
25. Уголовный кодекс Республики Киргизстан: Закон РК от 1 октября 1997 г. № 68.
26. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2001. — С. 160.
27. Уголовный кодекс Японии. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2002. — С. 123.
28. Уголовное право зарубежных государств. Особенная часть: Учеб. пособие / Под ред. И. Д. Козочкина. — М.: Камерон, 2004. — С. 12–18.
29. Там само. — С. 89–116.